

Милица Пупавац
milica.pupavac@tempus.ac.rs
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Књижевне преткиње

Literary Foremothers: Women Writers in Dialogue with Tradition of Their Own / Katja Mihurko Poniž. – Reviewed by: Prof. Emeritus Dr. Neva Šlibar, Prof. Dr. Biljana Dojčinović, English translation: Leonora Flis. Nova Gorica: University of Nova Gorica Press, 2021, ISBN 978-961-7025-19-4 (PDF)

Уџбеник *Књижевне преткиње: списатељице у дијалогу са сопственом традицијом*¹ (*Literary Foremothers: Women Writers in Dialogue with a Tradition of Their Own*) Катје Михурко Пониж (Katja Mihurko Poniž) настао је као део пројекта у оквиру онлајн менторског програма *Open Education for a Better World*, кроз који се финансира развијање образовних ресурса у отвореном приступу. Написан је на енглеском језику, а у уводној речи Михурко Пониж наводи да се „може користити као материјал за учење или за наставу на курсевима који се тичу историје женског писања“ (Mihurko Poniž 2020: viii). Она истиче три циља уџбеника: „да представи богатство и важност женског писања, да покаже како нам дигитални алати могу помоћи у истраживању и проучавању списатељица, посебно рецепције њихових дела, и да подигне свест читатељки и читалаца о томе да жене имају сопствену историју чији је допринос историји човечанства једнак историји мушкараца“ (Mihurko Poniž 2020: viii). Уџбеник убедљиво истиче јаку повезаност између женске књижевне историје и дигиталне хуманистике, настојећи да оне који буду користили уџбеник оспособи за даље самостално истраживање коришћењем дигиталних алата. Кроз сва поглавља јасна је кључна улога коју различите базе података (попут *VRE NEWW Women Writers*) имају за похрањивање и проналажење информација о ауторкама.

Уџбеник се састоји од осам поглавља која, осим текстова, садрже и по пет сати рада с другим садржајима (углавном су у питању документарци и епизоде подкаста) и осам сати даљег читања по поглављу. Кроз седам поглавља, Михурко Пониж укршта приче различитих списатељица користећи најразличитије мултимедијалне ресурсе – одломке из њихових дела у којима се дотичу својих књижевних претходница или

савременица, утиске једних о другима из других извора попут писама, документарце и подкасте у отвореном приступу који се баве њиховим животима и делима, биографије, прилоге из критика итд. Поред тога, свако од поглавља има структуру лекције – питања и задаци прате сваки прилог, уз већ поменуте спољне ресурсе који продубљују сваку од тема. На овај начин ауторка успева да се дотакне најважнијих теоријских појмова везаних за женско књижевно стваралаштво, (поново) представи више и мање познате ауторке и укаже на различите историјске контексте у којима су оне стварале.

У првом поглављу под називом „Размишљање о женској књижевној традицији“, ауторка креће од најважнијих питања везаних за ову тему – шта је то књижевна традиција а шта родни есенцијализам односно антиесенцијализам, успут дајући увид у важне феминистичке текстове који се овим баве. Кроз песму *Cecmpe (The Sisters)* америчке песникиње Ејми Лоуел (Amy Lowell) указује на то да промишљања списатељица о својим преткињама нису нашла замаха само у теорији, већ и у самим књижевним делима, што је нит која се провлачи и кроз сва каснија поглавља. Захтевајући од читалаца да у стиховима песме подвуку имена песникиња с чијим делима су се до сада сусрели, ауторка на самом почетку подстиче читаоце и читатељке да размисле о положају песникиња и уопште ауторки у књижевној традицији, суочавајући их са (вероватно малим) бројем ауторки којима су до тада били изложени.

У другом поглављу Михурко Пониж повезује Сапфо, Кристин де Пизан (Christine de Pisan) и Керолајн Нортон (Caroline Norton), указујући читаоцу да чак и Сапфо има преткињу у мање познатој сумерско-акадској песникињи Енхедуани (Enheduanna), која је „живела и стварала приближно пола века пре настанка Епа о Гилгамешу“ (Mihurko Poniž 2020: 46). Потом ауторка ствара везу између Вирџиније Вулф (Virginia Woolf) и Афре Бен (Aphra Behn), затим између Џорџ Елиот (George Eliot) и Шарлот Бронте (Charlotte Brontë), Џејн Остин (Jane Austen) и Марије Едворт (Maria Edgeworth), Џорџ Елиот и Емили Дикинсон (Emily Dickinson), Елизабет Берет Браунинг (Elizabeth Barrett Browning) и Жорж Санд (George Sand). Кроз одломке њихових писама, критичких текстова, песама и прозних дела, ове ауторке једне према другима исказују дивљење, а Михурко Пониж оваквом њиховом заједничком контекстуализацијом из поглавља у поглавље доказује своју тезу о неопходности сагледавања рада ауторки заједно с радом њихових претходница, које су њихови посредни или непосредни утицаји.

За Вирџинију Вулф важност претходнице попут Афре Бен је пре свега практична. Прва енглеска списатељица која је успевала да живи од свог писања за Вулф представља прекретницу за женско стваралаштво и охрабрење свим женама да зараде „пет стотина

(фунти) годишње својом памећу“ (Mihurko Poniž 2020: 58). У другим случајевима уз дивљење доминира емпатија, као што је случај са Керолајн Нортон према Сапфо и Емили Дикинсон према Џорџ Елиот, или солидарност када је у питању Џејн Остин која у сопственом роману стаје у одбрану Марије Едворт. Овај изразито емпатичан и солидаран став који прати дивљење (или му претходи) присутан је у готово свим везама које Михурко Пониж повлачи између списатељица. Однос Елизабет Берет Браунинг према Жорж Санд помало се издваја од осталих, јер је његова важна компонента и дивљење према ставу и стилу живота ове списатељице, а не искључиво опчињеност њеним књижевним талентом. Михурко Пониж читаоце суптилно наводи да ово примете, тражећи од њих да размисле којој списатељици би се они обратили на начин на који то чини Берет Браунинг, како би исказали своје речи хвале и да ли би похвалили њен начин писања, лични интегритет или нешто треће (Mihurko Poniž 2020: 166). Овим ауторка истиче важност оваквих примера за жене не само када је у питању њихово књижевно стваралаштво већ и свакодневни живот. Осим што активности у оквиру поглавља упућују читаоце на додатне ресурсе или постављају питања која би требало да им укажу на важне аспекте ових текстова или продубе њихово разумевање, неки од задатака попут овог су и креативни. У случају Афре Бен, на пример, ауторка позива читаоце да напишу есеј или песму, направе фотографију или видео снимак, или насликају слику на следећу тему: „Ово је цвет који бих ставила на гробницу Афре Бен“ (Mihurko Poniž 2020: 60).

Последње поглавље се помало разликује од претходних. Овде, наиме, Михурко Пониж представља мање познату скандинавску ауторку Лауру Мархолм (Laura Marholm) и њену књигу *Модерна жена*. Иако су идеје које је Мархолм у њој изнела сматране контрадикторним и наишле на различите реакције, а тадашња феминистичка јавност се дистанцирала од ње, Михурко Пониж је наводи као добар пример који илуструје важност поновног читања заборављених текстова. Занемарујући њене проблематичне ставове и објашњавајући их као карактеристичне за немачко друштво тог времена, Михурко Пониж истиче вредност овог текста која је у време његовог објављивања остала у сенци. Наиме, Мархолм је инсистирала на томе да „жена не може да створи ништа изнова, не може да почне испочетка, већ је веровала да је све нуспроизвод нечег другог или у вези са нечим што је створено пре њега“ (Mihurko Poniž 2020: 198). Њен рани уплив у дискурс о карактеристикама женског писања и значаја рада претходница је посебно упечатљив из данашње перспективе и завређује пажњу и подробну анализу. На овом примеру ауторка жели да истакне честу појаву разлике у

рецепцији дела ауторки у време када су она објављена и данас када бивају поново откривена. Овим на неки начин и затвара круг започет у првом поглављу, наводећи читаоце да размисле о томе зашто су бројне књижевне преткиње дуго биле жртве заборава.

У уводној речи Михурко Пониж прилично широко дефинише циљну групу овог уџбеника. Ово питање његове идеалне публике такође се намеће из поглавља у поглавље. Док је тачно да неки текстови захтевају детаљније бављење књижевном анализом и упућеност у књижевну теорију како би циљеви лекција у потпуности били постигнути, ресурси који су доступни и начин на који су питања и задаци формулисани остављају довољно простора да поглавља заинтересују, информишу и сензитивишу читатељке и читаоце који су мање упућени у ове теме. Осим самосталног читања и истраживања, стиче се утисак да би уџбеник с овако детаљно разрађеним поглављима и задацима лако нашао примену и у учионицама на различитим нивоима образовања, у зависности од курикулума и читалачких способности ученика и ученица односно студенткиња и студената. Додатна вредност концепта овог уџбеника огледа се у његовом ослањању на дигиталну хуманистику и дигиталне алате уопште, да не помињемо његову доступност. Базе података и други мултимедијални ресурси на којима се инсистира у задацима су вредни ресурси за даље истраживање, осим што су важна допуна текстовима који су садржани у уџбенику, а читатељке и читаоци су мотивисани да их самостално даље истражују и користе.

¹ Сви преводи су ауторкини.

Milica Pupavac
milica.pupavac@tempus.ac.rs
University of Belgrade
Faculty of Philology

Women Writers and Their Ancestors